

Warszawa, 6 kwietnia 2020 r.

Prof. dr hab. Hanna Godlewska-Majkowska

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Recenzja dorobku naukowego-badawczego, dydaktycznego i organizacyjnego dr Tomasza Rachwała

Podstawą recenzji jest pismo Dziekana Wydziału Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, z dn. 23 stycznia 2020 r. wraz z dokumentacją dot. wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego Panu dr Tomaszowi Rachwałowi.

Część 1. Ścieżka zawodowa Habilitanta

Pan dr Tomasz Rachwał ukończył w 1998 roku w Wyższej Szkole Pedagogicznej (obecnie Uniwersytet Pedagogiczny) w Krakowie studia magisterskie na Wydziale Geograficzno-Biologicznym, broniąc z sukcesem pracy zatytułowanej *Struktury płci wieku ludności Afryki w latach 1990-96*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Zbigniewa Długosza.

Dr Tomasz Rachwał uzyskał w 2005 roku z wyróżnieniem stopień doktora geografii (specjalność geografia ekonomiczna) w dziedzinie nauk o Ziemi na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *„Funkcjonowanie przedsiębiorstw przemysłowych Polski Południowo-wschodniej w procesie transformacji systemu gospodarowania”*. Promotorem tej pracy był prof. dr hab. Zbigniew Ziło.

Od 1998 roku do chwili obecnej Habilitant był zatrudniony na Uniwersytecie Pedagogicznym, początkowo jako asystent, a od 2005 roku jako adiunkt. Podstawową jednostką naukową pozostawał Instytut Geografii, początkowo w ramach Zakładu Geografii Regionalnej, a następnie od 2001 roku Zakładu Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej.

Ponadto w latach 2009-2014 dr Tomasz Rachwał był zatrudniony na drugim etacie jako adiunkt w Krakowskiej Akademii im. A.F. Modrzewskiego w Katedrze Gospodarki Przestrzennej Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej. Swoje doświadczenie dydaktyczne Habilitant wzbogacił dzięki systematycznej współpracy jako wykładowca na Uniwersytecie Jagiellońskim prowadząc z sukcesem wykład z geografii politycznej i gospodarczej świata.

Dotychczasowe zainteresowania naukowe wyrażone tematyką pracy magisterskiej i doktorskiej oraz profil badawczy macierzystej jednostki sprawiły, że w przedłożonym do oceny dorobku naukowym większość stanowią pozycje naukowe, które nawiązują do wcześniejszych zainteresowań naukowych Habilitanta, co ma swoje odzwierciedlenie w pracach przedłożonych jako podstawa osiągnięcia naukowego w procedurze habilitacyjnej.

Na dorobek Habilitanta składają się 198 pozycje (według bazy Google Scholar), w tym 58 w języku angielskim. Na wysoką ocenę zasługuje wysoka suma cytowań. Według stanu z 5 kwietnia 2020 w bazie Google Scholar publikacje Habilitanta uzyskały 1889 cytowań, a 10 publikacji uzyskało ponad 40 cytowań. Wskazuje to na rozpoznawalność publikacji dr Tomasza Rachwała i ugruntowaną pozycję wśród badaczy w skali nie tylko krajowej, ale i międzynarodowej.

Dowodzi tego analiza przypisów literaturowych dotyczących przykładowo artykułu pt. *Development of Entrepreneurship in ageing populations in the European Union*, opublikowanym w czasopiśmie *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 19, 397-405. Otóż 38 na 60 powołań literaturowych dokonali badacze z całego świata.

Dr Tomasz Rachwał jest cytowany w światowych bazach naukowych. Tu przytoczę dane bez autocytowania: według stanu z 27 kwietnia 2019: w oparciu o Web of Science: 61, a BazEkon: 566.

Również indeks Hirscha jest bardzo wysoki. Aktualnie (4 kwietnia 2020) wynosi on 25 w oparciu o Google Scholar. Także bardziej specjalistyczne bazy potwierdzają rozpoznawalność Habilitanta, co potwierdzają dane z kwietnia 2019 roku - Web of Science: 5, BazEkon: 12.

Jest to wynik znacznie przekraczający oczekiwania stawiane osobom ubiegającym się o stopień naukowy doktora habilitowanego.

Część 2. Osiągnięcia naukowe – cykl publikacji pt. „Przemiany struktury działowej i przestrzennej przemysłu w Polsce”

Wskazane osiągnięcie naukowe stanowi poniższy cykl publikacji:

- Rachwał, T. (2018). Research Issues of structural Changes in Polish Industry in Geography of Industry. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego / Towarzystwa Geograficznego [Studies of the Industrial Geography Commission of the Polish Geographical Society]*. 32(4), 86-109.
- Dominiak, J., Rachwał, T. (2016). Chief development tendencies, structural changes and innovativeness of industrial and service sectors in Poland, *Quaestiones Geographicae*. 35(4), 49-69.
- Rachwał, T. (2015). Structural changes in Polish industry after 1989. *Geographia Polonica*, 2015, 88(4), 575-605.
- Rachwał, T., Wiedermann, K. (2015). Industrial and R&D Activity in Emerging Economies – Poland versus other EU Countries, In: Micek, G. (ed), *Understanding Innovation in Emerging Economic Spaces Global and Local Actors, Networks and Embeddedness*, Farnham: Ashgate (wyd. 2016-Routledge), 33-53.
- Rachwał, T. (2013) Rola przedsiębiorstw przemysłowych w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 21, 189-211.
- Rachwał, T. (2011). Transformation of the employment structure as an expression of the transformation of the Polish industry against the background of the European Union, *Bulletin of Geography, Socio-economic series*, vol. 15/2011, 5-25.
- Rachwał, T. (2010a). Struktura przestrzenna i działowa przemysłu Polski na tle Unii Europejskiej w dwudziestolecie rozpoczęcia procesów transformacji systemowej, *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 16, 105-124.
- Rachwał, T. (2010b). Problematyka badawcza zmian powiązań przestrzennych przedsiębiorstw przemysłowych, W: Kudłacz, T., Wrona, J. (red.), *Geografia w naukach ekonomiczno-przestrzennych*, Studia i Prace

Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Nr 8, Kraków: Wydawnictwo Naukowe UEK, 157-176.

Przedłożony cykl publikacji wyróżnia się spójnym charakterem, co pozwala na sformułowanie celu badawczego Habilitanta rozumianego jako: „identyfikacja prawidłowości w zakresie przemian struktury działowej i przestrzennej przemysłu Polski oraz określenie zmian roli przedsiębiorstw przemysłowych traktowanych jako podstawowe elementy tej struktury, w unikalnych w historii gospodarczej świata warunkach przejścia od gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki rynkowej” (s.5 Załącznik 2 A.)

Autor postawił następujące pytania poznawcze:

- „W jakim stopniu podjęte badania pozwoliły na zweryfikowanie i rozwijanie koncepcji teoretycznych odnoszących się głównie do teorii samoorganizacji przestrzennej i modelu funkcjonowania przestrzeni geograficznej?
- Jak na polu polskiej geografii przemysłu zmieniły się koncepcje badawcze przemian struktury przemysłu, szczególnie w latach transformacji gospodarczej?
- Jakie czynniki wpływają na zmianę roli przemysłu oraz przemiany struktury działowej i przestrzennej przemysłu Polski i jak je można sklasyfikować?
- Jakie występują prawidłowości w zakresie zmian roli przemysłu w gospodarce Polski w okresie transformacji, na tle pozostałych sektorów gospodarki, ze szczególnym uwzględnieniem usług, które stają się współcześnie podstawą bazy ekonomicznej krajów wysokorozwiniętych gospodarczo?
- Jakie są prawidłowości w zakresie ewolucji struktury działowej przemysłu Polski?
- Jak zmienia się struktura działowa przemysłu w porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej i w jakim stopniu zmiany te są wyrazem procesów transformacyjnych, zmierzających do unowocześnienia przemysłu krajowego, tj. podniesienia jego innowacyjności i konkurencyjności?
- Jakie są prawidłowości w zakresie przemian struktury przestrzennej przemysłu Polski w układzie regionalnym?
- W jaki sposób współczesna struktura przemysłu Polski w układzie ponadlokalnym nawiązuje do rozmieszczenia okręgów przemysłowych ukształtowanych w warunkach gospodarki centralnie sterowanej i jakie zaznaczają się w niej tendencje w zakresie koncentracji i dekoncentracji?

- Jaką rolę pełnią przedsiębiorstwa przemysłowe (przyjęte jako podstawowe elementy struktury działowej i przestrzennej przemysłu) w gospodarce opartej na wiedzy i przestrzeni geograficznej, w procesie przechodzenia od fazy postindustrialnej do fazy informacyjnej rozwoju cywilizacyjnego?” (s. 4-5, Załącznika nr 2A)

Umiejętność sformułowania wspólnego i spójnego zestawu pytań badawczych dla bogatego dorobku z 14 lat dowodzi wielkiej konsekwencji Habilitanta w prowadzeniu badań naukowych, a powiązanie wskazanego cyklu z ponad 100 innymi pozycjami w dorobku wskazuje na niezwykłą spójność procesów analitycznych i solidne oparcie wniosków syntetyzujących tak rozległe i zarazem konsekwentne studia.

Moją uwagę zwrócił fakt, iż wskazane pozycje w cyklu mogłyby z powodzeniem tworzyć monografię z jasno zarysowaną koncepcją. Uporządkowanie tak rozległego dorobku było ułatwione z uwagi na wyraźne rozgraniczenie poszczególnych sfer analizy. Dlatego dr Tomasz Rachwał trafnie dokonał podziału swojego dorobku na kilka bloków tematycznych w postaci:

- Systematyzacji problematyki badawczej przemian struktury przemysłu
- Uwarunkowań przemian strukturalnych przemysłu
- Przemian roli przemysłu w gospodarce
- Przemian struktury działowej przemysłu
- Przemian struktury przestrzennej przemysłu
- Przemian funkcji przedsiębiorstw przemysłowych i jego relacji z otoczeniem.

We wszystkich wskazanych blokach tematycznych zauważalna jest troska o budowanie własnych badań w oparciu o już istniejące wzorce metodyczne i koncepcje. Daje to możliwość kontynuowania dorobku zespołów wielopokoleniowych, rozwijania szkół naukowych oraz integracji badaczy w zakresie podstaw metodycznych oraz rozwijania oryginalnych rozważań badawczych.

Dlatego należy zauważyć solidną kwerendę badawczą Habilitanta odnoszącą się do dorobku uznanych i wielce zasłużonych dla polskiej geografii ekonomicznej profesorów. Jednak niedosyt pozostawia pominięcie punkt widzenia ekonomistów zajmujących się badaniami przestrzennymi w sposób interdyscyplinarny. Jest to istotne, gdyż punkt

widzenia ekonomistów pozwala na lepsze zrozumienie ekonomicznych podstaw procesów przestrzennych. Takim pominiętym nurtem jest wyjaśnienie mechanizmu decyzji lokalizacyjnych oraz wpływu lokalizacji przedsiębiorstw na struktury działowe i przestrzenne przemysłu poprzez korekty łańcuchów dostaw czy uwarunkowań branżowych lub wewnętrznych lokalizacji przedsiębiorstw. To decyzje lokalizacyjne przedsiębiorstw zwłaszcza o rozbudowanej strukturze przestrzennej mają bardzo duży wpływ na struktury działowe i przestrzenne przemysłu w regionie, kraju, a nawet regionie międzynarodowym.

Dlatego generalnie zgadzając się z wnioskami wynikającymi z usystematyzowania dorobku polskich geografów, chciałabym zwrócić uwagę na fakt, że analiza dokonana Habilitanta wymaga uzupełnienia.

Drugi blok dotyczący przemian strukturalnych przemysłu nie budzi wątpliwości, jeśli przyjmiemy założenie, że uwarunkowania zewnętrzne przemian strukturalnych przemysłu możemy utożsamiać z poziomem międzynarodowym, a wewnętrzne krajowym. Osobiście mam wątpliwości, czy jest to słuszne. Moim zdaniem wobec rosnącego znaczenia korporacji transnarodowych oraz oligopoli lub innej formy zakłócenia sił wolnorynkowych należy rozpatrywać też uwarunkowania związane z wewnętrznymi przekształceniami wielkich przedsiębiorstw. W warunkach globalizacji następuje rozrastanie się światowych korporacji. Również w Polsce występuje to zjawisko, czego przykładem mogą być największe przedsiębiorstwa z listy 2000, gdzie pojedyncze przedsiębiorstwa mają wpływ na całą swoją „branżę”, choćby PKN Orlen otwierający corocznie tę listę w Polsce.

Natomiast jeśli przyjrzymy się wskazanym uwarunkowaniom krajowym i międzynarodowym budzi uznanie dostrzeganie globalizacji, zmiany cykli życiowych produktów i zmiana modelu biznesowego z korzyści skali na korzyści różnorodności. Brakuje mi jedynie uwzględnienia roli w przemianach strukturalnych przemysłu: defragmentacji łańcuchów wartości, offshoringu oraz odwróconych łańcuchów dostaw w związku z rosnącą rolą potoków produktów ubocznych lub odpadów.

Jeśli chodzi o trzeci blok dotyczący przemian roli przemysłu w gospodarce, to całkowicie zgadzam się z wnioskami Habilitanta. Struktura przestrzenna przemysłu rzeczywiście charakteryzuje się dużą inercją, co wynika z wielu czynników związanych z tradycjami przemysłowymi, np. w postaci dostosowania rynku pracy do potrzeb inwestycji przemysłowych czy obecności specjalistycznej infrastruktury. Warto też dostrzec duże znaczenie specjalnych stref ekonomicznych, które wzmocniły specjalizacje przemysłowe

głównie w miejscach, gdzie już wystąpiło lub prawdopodobnie było bezrobocie strukturalne. Dlatego zgadzam się tylko częściowo z wnioskiem, w brzmieniu: „Wykazano, że w procesie prywatyzacji, restrukturyzacji przemysłu oraz przemian jego struktury działowej duży generalnie pozytywny z punktu widzenia efektów ekonomicznych miał udział kapitał zagraniczny (Rachwał 2015). Niemniej w małym stopniu przyczynił się on do zmiany struktury przestrzennej przemysłu, gdyż wykazywał tendencję do skupiania się w dużych aglomeracjach miejskich, głównie w Polsce zachodniej oraz ważniejszych obszarach metropolitalnych.” (s. 16 Załącznik 2A)

Owszem, widzimy bardzo dużą kumulację wartości nakładów inwestycyjnych w województwie mazowieckim, a konkretnie w Warszawie. Jednak wynika to w dużej mierze z czynników związanych z chęcią posiadania centrali w Warszawie, podczas, gdy oddziały produkcyjne powstawały w innych lokalizacjach. Dodatkowym kontrargumentem jest fakt, że w województwie dolnośląskim, gdzie powstało największe w Polsce skupisko podstref ekonomicznych z pozyskanymi BIZ, nie obserwujemy wcale koncentracji we Wrocławiu, a rozproszenie stosownie do układu przestrzennego historycznych okręgów i ośrodków przemysłowych. Ponadto na zmiany struktury przestrzennej wpłynęły znacząco warunki dostępu do zasobów taniej i zarazem wykwalifikowanej siły roboczej (średni personel techniczny i kadra inżynierska) oraz odległość od granicy zachodniej.

Uważam, że komentarza wymaga wniosek dotyczący istotnego wpływu działalności uniwersytetów i instytucji badawczo-rozwojowych w Polsce na udział przemysłów wysokich technologii w zatrudnieniu w województwach mazowieckim, pomorskim i małopolskim w brzmieniu: „Relatywnie wysoki udział przemysłu high-tech w zatrudnieniu związany jest w tym wypadku z dużym znaczeniem działalności uniwersytetów i instytucji badawczo-rozwojowych” (s.17 Załącznik 2A). Centra badawczo-rozwojowe dużych korporacji międzynarodowych są zwykle położone poza Polską, stąd faktycznie odsetek sfery B+R w strukturze pracujących jest związany z obecnością instytucji państwowych oraz uczelni prywatnych. Natomiast nie ma to bezpośredniego przełożenia na specjalizację danego regionu w rozwoju przemysłów wysokich technologii. Niestety ten smutny wniosek potwierdza zwykle niskie zaangażowanie uczelni wyższych we współpracę z przemysłem. Wyjątkiem w tej dziedzinie może być zaledwie kilka miast uniwersyteckich, które stworzyły prężnie działające parki naukowo-technologiczne w ramach współpracy uczelni wyższych z władzami miast (szczególnie Kraków i Wrocław). Dlatego przyczyn tego zjawiska

trzeba szukać w szeroko rozpatrywanych walorach lokalizacyjnych typowych dla środowiska wielkomiejskiego.

Blok tematyczny pt. Przemiany funkcji przedsiębiorstw przemysłowych i jego relacje z otoczeniem stanowi ciekawą propozycję metodologiczną. Nowa koncepcja modelowa ukazująca miejsce przedsiębiorstwa w otoczeniu, rozwinięty w oparciu o model przestrzeni geograficznej prof. Zbigniewa Ziolo została oparta na bardzo cenionej przeze mnie koncepcji samoorganizacji przestrzeni. Takie podejście jest szczególnie ważne

w dobie wystąpienia zupełnie nowych zagrożeń związanych z globalizacją epidemiologiczną.

Dr Tomasz Rachwał opracował zatem model pozwalający na analizę współczesnych związanych z gospodarką opartą na wiedzy uwarunkowań rozwoju przedsiębiorstw przemysłowych oraz podstawowych implikacji ich funkcjonowania dla kształtowania się tego typu gospodarki, w odniesieniu do wielowymiarowo analizowanej przestrzeni społeczno-gospodarczej, kulturowej i przyrodniczej wyodrębnionych w modelu funkcjonowania przestrzeni geograficznej.

Ważne są tu sprzężenia zwrotne, które w wyniku działania samoorganizacji przestrzeni mogą pomóc w zrozumieniu nowego wyłaniającego się systemu powiązań pomiędzy przedsiębiorstwem przemysłowym a jego szeroko pojmowanym makro-otoczeniem konkurencyjnym.

W tym bloku też zostały dostrzeżone uwarunkowania wewnętrzne będące przedmiotem zainteresowania badaczy geografii przedsiębiorstw. Szczególnie ważne jest dostrzeżenie roli sieciowania oraz złożoności relacji opartych na kooperacji.

Oceniając zatem cały przedstawiony cykl artykułów wraz z odnoszącymi się do niego bardzo licznych rozwinięć należy bardzo pozytywnie ocenić wkład Habilitanta w zrozumienie procesów kształtujących strukturalne przemiany przemysłu w Polsce.

Geografia przemysłu stanowi bowiem przedmiot zainteresowania niezwykle szerokiej grupy osób, reprezentujących wiele dziedzin naukowych, a także praktyków gospodarczych. Nie jest łatwo zatem o konkluzje podsumowujące kilkanaście lat prowadzonych badań i syntetyczną i zarazem wielowątkową refleksję naukową.

Dorobek Habilitanta jest znaczny, a wśród szczególnych osiągnięć należy wymienić:

- uporządkowanie badań nad procesami kształtowania struktur przemysłowych, ze szczególnym uwzględnieniem dorobku polskich geografów,
- rozwinięcie modelu funkcjonowania przestrzeni geograficznej z wykorzystaniem koncepcji samoorganizacji przestrzeni,
- wprowadzenie do analiz przestrzennych wymiaru ekonomicznego i zarządczego, dzięki czemu badania nad strukturami przemysłowymi dostarczają dużych walorów naukowych, praktycznych i edukacyjnych, co też odnajduje odzwierciedlenie w znakomitych podręcznikach autorstwa Habilitanta,
- trafne wskazanie kierunków dalszej eksploracji naukowej w dziedzinie geografii przemysłu na bazie geografii ekonomicznej oraz gospodarki przestrzennej i ekonomii.

Część 3. Istotna aktywność naukowa - opinia dot. pozostałego dorobku

Podstawą recenzji pozostałego dorobku są bardzo liczne pozycje wskazane przez Habilitanta. Z uwagi na to, że ich łączna liczba przekracza 150, a część z nich została już uwzględniona przy okazji omawiania podstawowego osiągnięcia naukowego odniosę się w tej recenzji do głównych wątków pozostałych osiągnięć Habilitanta.

Są one związane z aktywnościami związanymi z rozwijaniem badań nad przedsiębiorczością, szczególnie z uwzględnieniem roli tego zjawiska dla pobudzania rozwoju społeczno-gospodarczego w różnych przekrojach terytorialnych, a także nurt związany z edukacyjnymi aspektami rozwoju przedsiębiorczości. Wśród osiągnięć należących do tej części aktywności zwróciłam uwagę na dokonania takie jak:

- rozwinięcie wzorca badawczego funkcjonowania przedsiębiorstw przemysłowych w formie szczegółowego kwestionariusza,
- badanie efektów mnożnikowych rozwoju przedsiębiorstw przemysłowych oraz ich roli w rozwoju obszarów metropolitalnych – ten wątek wydaje się być szczególnie aktualny w dobie nowych zagrożeń globalnych,
- rozpoznanie wagi powiązań międzynarodowych dużych przedsiębiorstw przemysłowych jako czynników metropolizacji miast i zgłaszanego zapotrzebowania na wyniki prac badawczo-rozwojowych i innowacji, co tworzy impuls rozwojowy badań wdrożeniowych na uczelniach,
- podjęcie badań nad wydajnością pracy i kosztami pracy jako czynników konkurencyjności przemysłu. Uzupełnienie tego wątku w pozostałym dorobku

Habilitanta pokazuje uzupełnianie luk wskazanych w poprzedniej części recenzji. Tej problematyce jest poświęconych 18 publikacji z lat 2008-2018.

- opracowanie koncepcji przedsiębiorczego regionu (razem z M. Płaziak).

Część 4. Dorobek dydaktyczny, popularyzatorski i organizacyjny oraz informacja o współpracy międzynarodowej

Habilitant odznacza się dużym doświadczeniem dydaktycznym, na co wskazuje różnorodność prowadzonych przedmiotów dydaktycznych oraz przygotowywanie sylabusów. Są to takie przedmioty jak:

- Geografia przemysłu i komunikacji
- Geografia przemysłu i usług
- Geografia ekonomiczna (w części dotyczącej geografii przemysłu i usług)
- Gospodarka przestrzenna
- Geografia polityczna i gospodarcza świata
- Polityka regionalna
- Podstawy gospodarki przestrzennej
- Gospodarka przestrzenna
- Ekonomia miast i regionów
- Samorząd terytorialny
- Zarządzanie
- Podstawy przedsiębiorczości
- Rynek turystyki biznesowej
- Turystyka kongresowo-konferencyjna
- Dydaktyka przedsiębiorczości (studia podyplomowe przedsiębiorczość)
- Edukacja w zakresie przedsiębiorczości w WOS

Zwraca uwagę wszechstronność oferty edukacyjnej, gdyż oprócz przedmiotów z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej Habilitant porusza się swobodnie w zagadnieniach związanych z zarządzaniem, przedsiębiorczością, polityką regionalną i ekonomią samorządu terytorialnego. Ponadto w swojej działalności edukacyjnej swój wkład w metodykę nauczania, czego dowodem są przedmioty typowo pedagogiczne. Jest też cenionym wykładowcą, nie tylko na studiach licencjackich, ale i magisterskich oraz studiach podyplomowych.

Potwierdza ten wniosek bardzo wysoka ocena jakości prowadzonych zajęć przez Pana Doktora - oceny z ankiet studentów mieszczą się w przedziale 4,5-5,7, w skali 1-6).

To dowodzi szerokiej wiedzy Habilitanta, wysokich umiejętności jej przekazywania oraz wysokich kompetencji do popularyzowania wiedzy nie tylko poprzez edukację, ale też organizację czynności wydawniczych.

Dlatego Pan dr Tomasz Rachwał jest cenionym gościem honorowym wielu konferencji zapraszany jako wiodący panelista, moderator sesji konferencyjnych, czy ekspert w wielu przedsięwzięciach zarówno naukowych, jak i związanych z praktyką gospodarczą.

Habilitant był promotorem pomocniczym w dwóch przewodach doktorskich, a czworo doktorantów wspierał jako konsultant. Ponadto wspierał odbywanie stażu podoktorskiego przez stażystę ze Słowacji.

Z uwagi na brak podstawy prawnej do prowadzenia seminarium magisterskiego w macierzystej uczelni, Pan dr Tomasz Rachwał zdobywał doświadczenia promotorskie za sprawą kierowania pracami podyplomowymi. Takich prac pod opieką Habilitanta powstało 18, a w ramach zaangażowania na drugim etapie poprowadził jednorazowo seminarium magisterskie, promując 10 osób. Jest to moim zdaniem zupełnie wystarczające doświadczenie, by z sukcesem podjąć rolę promotora prac licencjackich i magisterskich na większą skalę z zachowaniem wysokiego poziomu opieki promotorskiej.

Po uzyskaniu stopnia doktora zrealizował 2 zagraniczne staże naukowo-dydaktyczne, na Uralskim Uniwersytecie Federalnym oraz na Uniwersytecie Śląskim w Opawie.

Ponadto dr Tomasz Rachwał uczestniczył w licznych kilkudniowych wyjazdach studyjnych i badawczo-wdrożeniowych. Wśród nich należy wymienić 16 wyjazdów do Kolonii (Uniwersytet w Kolonii, Niemcy), a także wyjazdy do takich ośrodków jak: Bergamo (Uniwersytet Bergamo, Włochy), Landau (Uniwersytet Koblenz-Landau, Niemcy), Budapesztu (EduNet, Węgry), Monachium (Niemcy), Rygi (Łotwa), Stirling, Londynu i Newcastle (Wielka Brytania), Evory (Portugalia), Antwerpia (Belgia). Poza tym dr Tomasz Rachwał współorganizował 10 kilkudniowych spotkań roboczych w ramach projektów w Krakowie, z udziałem gości zagranicznych.

To doświadczenie z pewnością miało duży wpływ na uzyskanie znaczącego doświadczenia niezbędnego do pogłębienia wiedzy z zakresu geografii przemysłu i przedsiębiorczości, stanowiącej główny obszar zainteresowań Habilitanta.

Dr Tomasz Rachwał jest cenionym recenzentem wydawniczym, czego dowodzi powierzenie mu tej roli przez 20 redakcje wydawnictw i czasopism, wśród których są:

1. Wydawnictwo Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN,
3. Bulletin of Geography. Socio-economic Series,
4. Miscellanea Geographica. Regional Studies on Development,
5. Horyzonty Polityki / Horizons of Politics,
6. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu,
7. Geographia Polonica,
8. Prace Studenckiego Koła Naukowego Geografów Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie,
9. Horyzonty Wychowania / Horizons of Education,
10. Organizacja / Organization - Journal of Management, Information Systems and Human Resources,
11. Studia Regionalne i Lokalne / Regional and Local Studies, od 2014,
12. Review of International Geographical Education Online [RIGEO],
13. Quaestiones Geographicae, od 2015,
14. Zarządzanie Innowacyjne w Gospodarce i Biznesie,
15. Europa XXI, 2016,
16. Folia Geographica. International Scientific Journal,
17. Problemy Zarządzania,
18. Environmental & Socio-economic Studies,
19. Journal of Management and Business Administration,
20. Sustainability.

Habilitant ma także doświadczenie eksperckie. Przygotowywał 29 ekspertyz głównie na potrzeby Biura Analiz Sejmu RP, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Centrum Kompetencji – Grupa Szkoleniowo-Doradcza A., Gawrońska Sp. J. oraz Fundacji „EduGate – Wrota Edukacji”. Ekspertyzy dotyczyły oceny skutków projektu ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”, współautorstwa podstawy programowej przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości”, „geografia”, a także propozycji zmian w projektach podstaw programowych z różnych przedmiotów. Ponadto jako ekspert Habilitant był zaangażowany w zastosowanie gier edukacyjnych w projekcie „Jestem przedsiębiorczy”.

Od 2008 roku Habilitant jest członkiem Rady Wydziału Geograficzno-Biologicznego, a od 2016 roku jest także senatorem Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

Za duże osiągnięcie Habilitanta należy też uznać współtworzenie czasopism „Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG” oraz „Przedsiębiorczość – Edukacja”, które zostały włączone do indeksacji w znaczących bazach danych (w przypadku Prac KGP PTG także Web of Science). Ponadto Habilitant miał udział w powstaniu i rozwoju czasopisma Entrepreneurial Business and Economics Review (EBER), wydawanego na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie, które od 2013 r. jest notowane w Web of Science, Scopus i ERIH+.

Oprócz tego Habilitant wykazuje się niezwykle dużą aktywnością w zakresie uczestnictwa w konferencjach naukowych. Można tu wskazać wygłoszenie referatów na 83 międzynarodowych i krajowych konferencjach tematycznych w latach od 2005 -2019, co daje 5-6 wystąpień konferencyjnych rocznie.

Inicjatywą, która zdecydowanie wyróżnia Pana dr Tomasza Rachwałę wśród kandydatów do stopnia naukowego w tej konkretnie dyscyplinie naukowej jest fakt współorganizowania (szczególnie zasługi dla tego inicjatywy Pana Profesora Zbigniewa Ziolo, którego wspiera od lat Pan dr Tomasz Rachwał) najważniejszego cyklicznego wydarzenia w środowisku geografów i ekonomistów regionalnych w postaci corocznie odbywających się konferencji. W 2019 roku odbyła się już XXXV konferencja tego cyklu, Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt. *Problematyka badawcza geografii przemysłu i usług*, organizowana przez kierowany przez Habilitanta Instytut Geografii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, co można uznać za wielki wkład Pana dr Tomasza Rachwałę w integrację środowiska naukowego w dyscyplinie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej.

Również duże znaczenie integracyjne dla osób zajmujących się przedsiębiorczością mają coroczne konferencje np. w 2018 roku odbyła się 15. Jubileuszowa Konferencja Naukowa nt. *„Problematyka badawcza funkcji przedsiębiorczości w rozwoju układów przestrzennych”*, dla której kluczową osobą jest dr Tomasz Rachwał nie tylko jako dyrektor jednostki organizującej to wartościowe wydarzenie, ale jako coroczny główny inicjator tego wydarzenia.

Konkluzja

Dorobek naukowo-dydaktyczny Habilitanta w nawiązaniu do specyfiki dziedziny nauk społecznych w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna zasługuje na zdecydowanie pozytywną opinię. Opierając się na wynikach zarówno

studiów literaturowych, jak i empirycznych dr Tomasz Rachwał syntetyzuje i rozwija wiedzę w środowisku polskim i międzynarodowym, zwłaszcza w odniesieniu do geografii przemysłu.

Za oryginalne osiągnięcie naukowe Autora uważam wszechstronne wyjaśnienie procesów przemian strukturalnych przemysłu w Polsce z uwzględnieniem ich aspektów ekonomicznych i zarządczych, a także rozwinięcie koncepcji modelu funkcjonowania przestrzeni geograficznej z wykorzystaniem koncepcji samoorganizacji przestrzeni.

Pozostały dorobek naukowy stanowi cenne uzupełnienie rozważań zawartych w przedłożonym cyklu publikacji jako podstawowym osiągnięciu naukowym.

Pana dr Tomasza Rachwał charakteryzuje konsekwencja naukowa w nurcie wskazanym do recenzji jako podstawa wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego.

Podsumowując aktywność naukowo-badawczą, dydaktyczną oraz organizacyjną Habilitanta pragnę podkreślić, że jest ona znaczna i zasługuje jednoznacznie na ocenę pozytywną.

Uwzględniając wszystkie obszary aktywności udokumentowane we wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego uważam, że kryteria ustawowe do nadania stopnia doktora habilitowanego zostały w pełni spełnione przez Wnioskodawcę.

Hanna Godlewska-Majkowska

